

Ali Paşa
Camii -
Babaeski /
Kırklareli

rese, kervansaray ve dükkânları (arasta) hiçbir iz kalmayacak surette ortadan kalkmıştır. Balkan Savaşı'nda da cami büyük ölçüde zarar görmesine, hatta minaresinin yıktırılmasına rağmen sonraları tamir edilmiş ve günümüze sadece cami gelebilmiştir.

Caminin önünde üç taraftan girişi olan pencereli duvarla çevrili büyük bir avlu bulunur. Ortadaki esas kapı diğerlerinden daha gösterişli bir mimariye sahiptir. Bu kapının avluya bakan tarafında görülen bazı izlerden, girişin üstünde evvelce sütunlara oturan köşk biçiminde bir oda bulunduğu tahmin edilebilir. Ancak burada kanaatimizce sundurma şeklinde sadece bir sakıf olabileceği de düşünülmelidir. Mehmet Tuncel'in evvelce burada bir kütüphane olduğu hakkındaki görüşüne katılmak mümkün değildir. Cami dışında kütüphane binaları ancak XVII. yüzyılda başlamaktadır. Avlunun ortasında on iki kenarlı bir şadırvan mevcuttur. Avlu ile esas son cemaat yeri arasında sekiz mermer sütuna oturan yedi sivri kemerli ikinci son cemaat yeri vardır. Yanlarda çıkıntı teşkil eden ve gerek avlu gerek cami duvarlarına organik biçimde bağlanan bu dış revak, diğer bazı benzerlerinde sanıldığı ve hatta iddia edildiği gibi sonradan ilâve olmayıp esas plana aittir. Bu dış revak üstündeki sütun başlıkları baklıvalıdır. Yalnız esas girişin iki yanında bulunan sütunların gövdelerinin alt kısımları daha kalın olup, başlıkları da daha zengin biçimde mukarnaslıdır (stalaktitli). Dış revakın üstünü üç taraftan tek meyilli ahşap bir çatı örter.

Esas son cemaat yeri altı sütunla beş bölüm halinde inşa edilmiştir. Bunlardan ortadaki çapraz tonozla diğerleri

kubbelerle örtülüdür. Revak başlıkları mukarnaslıdır. Cami harimine mermer kaplı, nişi mukarnaslı, iki yanı mihrabiye muhteşem bir cümle kapısından girilir. Harim bir dikdörtgen içine yerleştirilmiş altıgen sisteme göre yapılmıştır. Dışarı taşkın mihrap kısmının üstünü bir yarım kubbe örter; içeride altıgenin dört kenarı da yarım kubbelerle örtülmüştür. İçeride taşıyıcı duvar pâyeleri arasında kalan boşluklara ise sütunlara oturan mahfiller yerleştirilmiştir. Ali Paşa Camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'da birkaç eserde değişik biçimlerde uyguladığı ve sonraki mimarların da kullandıkları (Beşiktaş'ta Sinan Paşa ve Ahmed Paşa, Kadirga'da Sokullu Mehmed Paşa, Üsküdar Atik Vâlide, Fındıklı'da Molla Çelebi, Cerrah Mehmed Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa camileri) altı destekli sistemin şimdiye kadar bilindiği kadarı ile taşradaki tek örneğidir. Bilhassa burada bu sistemden en mükemmel ve dengeli biçimde ortaya konulduğu görülür. Harim bütün mekâna hâkim olan ana kubbe ile örtülmüş, yanlardaki mahfiller taşıyıcı pâyelerin gizlenmesini sağlamış, iç mimariye hareketlilik vermiştir. Bütün geçiş unsurlarının, pandantiflerin içleri mukarnaslarla hafifletilmiştir. Alt sıra pencerelerin boşaltma (tahfif) kemerlerinin içlerini mermer şebeke doldurur. Caminin bütün üst sıra ve kubbe pencereleri Bulgarlar tarafından dağıtıldığından, ancak Cumhuriyet yıllarında bugün görülen alçı dışlıklar yapılmıştır. Herhalde aslında üst sıra pencerelerde renkli revzenler vardı ve caminin aydınlık olan mekânı bunlardan süzülen renkli ışıklarla aydınlanıyordu.

Muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmış olan Ali Paşa Camii'nin eski mi-

naresinin pabuç kısmına kadar Bulgarlar tarafından yıkıldığını gösteren fotoğraflar vardır. Bugün görülen ve mukarnaslı şerefe çıkması ile cami mimarisine tam uygunluk gösteren minare yenidir. Minarenin simetriğindeki odanın ise niçin yapıldığı bilinmemektedir. İçeride duvar ve kubbeye görülen kalem işi nakışlar, II. Mahmud devrindeki tamirden kalmıştır. Ali Paşa Camii, Babaeski Köprüsü başında İstanbul'dan Edirne'ye, oradan da Rumeli içlerine uzanan büyük kervan ve sefer yolu üzerindeki menzil külliyelerinden biridir. Bu bakımdan Osmanlı devri Türk medeniyetinin âdeta işaret taşlarından birini teşkil eder. Ayrıca Mimar Sinan'ın en güzel eserlerinden biri olarak Türk mimarlık tarihinde önemli bir yer alır. Rumeli'nin kaybının yarattığı faciaların izlerini taşıyan bu muhteşem sanat anıtı itina ile korunması gerekli bir yapı olduğundan başka, Babaeski'nin ufak bir Bizans köyünden bir Türk kasabası haline gelmesine yardımcı olmuş bir sanat eseri olarak benimsemesi ve bakıma dikkat edilmesi gerekli bir âbidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 24; Sâî Mustafa Çelebi, *Tezkiretü'l-ebniye* (nşr. Rifkî Melül Meriç), Ankara 1965, s. 26, 34, 84, 96; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul 1952, s. 502-503; T. Çelik, *Babaeski İnceleme Kitabı*, İstanbul 1970, s. 19-20; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 303-304, 485; Mehmet Tuncel, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara 1974, s. 14-19.

SEMAVİ EYİCE

ALİ PAŞA CAMİİ

Bursa'da
erken Osmanlı dönemine ait
bir cami.

Alipaşa mahallesi Eski Sokak'ta bulunan cami Yıldırım Bayezid'in veziri Çandarlı Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kesin inşa tarihi bilinmemekte, ancak vakfiyesinin 796 (1394) tarihli olmasından daha önceki bir tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır. *Zâviye**'li cami tipindedir. 1854'teki büyük zelzelede kubbeleriyle taphane odaları olan yan kanatları ve orijinal minaresi yıkılmış, mihrap tarafında da gözle görülür bir çarpılma meydana gelmiştir. Cami bugünkü şeklini depremten sonra geçirdiği büyük onarım sırasında almıştır.

Son cemaat yeri beş kemerlidir ve mevcut izlerden, kemerlerin meydana getirdiği bölümlerin kubbeleri oldukları

anlaşılmaktadır. Çokgen gövdeli iki sü-tunçesi bulunan kapı nişi on bir, iki ya-nında yer alan hücreler ise beşer sıra mukarnasıdır. Bugün tavanla örtülü olan harimin ana eksen üzerinde iki kubbeli, tamamen yıkılmış bulunan yan kanatla-rın da daire tonozlu oldukları yine mev-cut izlerden anlaşılmaktadır. Duvarlar üç sıra tuğla, bir sıra moloz taşla örül-müştür.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Une capitale turque: Brousse, Paris 1958, s. 137-139; Ayverdi, Osmanlı Mi'mârîsi I, s. 385-387; Kâzım Baykal, Bursa ve Anıtları, İstanbul 1982, s. 79-80; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1983, III, 15-17.*

ÖZKAN ERTUĞRUL

ALİ PAŞA CAMİİ

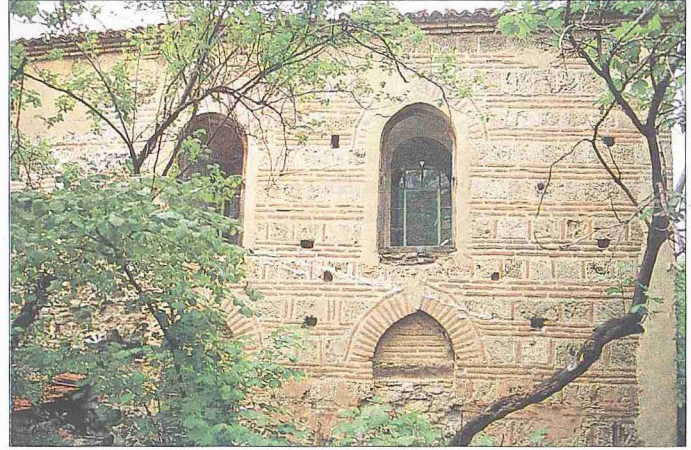
Kütahya'da
muhtemelen XVIII. yüzyıla ait
bir cami.

Halk arasında Alo Paşa Camii adıyla da anılan ve Gazikemal (Şehreküstü) ma-hallesinde bulunan cami, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yayımladığı, fakat bugün mevcut olmayan kitâbesine göre 1211

Ali Paşa Camii - Kütahya

Ali Paşa
Camii'nin
yan cephesinden
bir detay -
Bursa

(1796-97) yılında, Anadolu Valisi Seyyid Süleyman Ağa oğlu Ali Paşa tarafından "müceddeden cuma ve diğer namazla-rın kılınması için" yaptırılmıştır. Kitâbe-deki bu ifadeden, yerinde daha eski bir caminin veya muhtemelen cuma nama-zı kılınmayan bir mahalle mescidinin bu-lunduğu anlaşılmakta ise de kaynaklar-da bu eski yapı hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Vakfiyesine ve kaynaklara göre bitişliğinde bulun-ması gereken kiremit örtülü medrese ile sıbyan mektebi ve şadırvan da halen mevcut değildir.

Kâgir, ahşap çatılı ve kiremit örtülü olan bugünkü cami, külliye'nin XIX. yüz-yılın sonlarında geçirdiği büyük bir yan-gından sonra, 1897 yılında mütevellisi Hacı Ömer Efendi tarafından eski biç-i-mine sadık kalınarak yaptırılmıştır. Ca-minin ana mekânı uzunlamasına dik-dörtgen olup minaresi batı duvarına bi-tişiktir; güneyine de sonradan dar ve uzun bir Kur'an kursu binası eklenmiş-tir. Giriş cadde üzerindedir ve küçük bir kubbesi bulunmaktadır. İç mekânın ku-zeyini ahşap direkler üzerine oturtulan mahfil kaplar; direklerin arasında ze-min hafifçe yükseltilmiştir. Güney du-varı çini kaplıdır ve mihrap nişininkiler kandil motifli aynı cins, diğerleri ise ka-rışık motifli toplama çinilerdir. Tavan ve minberde bulunan kalem işi buket mo-tifleri, aydınlık bir mekâna sahip olan bol pencereli camiye canlılık vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 26; Hamza Güner, *Kütahya Camileri*, Kütahya 1964, s. 43; Ara Altun, "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan: Kütahya*, İstanbul 1981-82, s. 171-700.

ARA ALTUN

ALİ PAŞA CAMİİ

XVI. yüzyılda Macaristan'ın
Sigetvar (Szigétvar) şehrinde
inşa edilen cami.

Şehrin en büyük ve kurşun kaplı kub-beli camii olan Ali Paşa Camii, 1689'da Leandro Anguissola tarafından çizilen Sigetvar'ın planında şehrin tam ortası-nda aslı şekli ile işaretlenmiştir.

Evliya Çelebi'nin naklettiği kitâbesine göre bu cami 997 yılında Ali Paşa tara-fından veya onun adına yaptırılmıştır. Caminin bânisi Ali Paşa'nın şahsiyeti ve Sigetvar ile ilgisi bilinmemektedir. Aslı bugün mevcut olmayan kitâbedeki ifa-deden anlaşıldığına göre cami Ali Pa-şa'nın ölümünden sonra tamamlanmış-tır. Sigetvar 1689'da Avusturyalılar ta-rafından alındığında bir süre mühim-mat anbarı olarak kullanılan cami 1712 yılında Plébania adıyla kiliseye çevrilmiş-tir. Minaresi 1719'da yıldırım isabet ede-rek yıkılmıştır. 1789'da dış görünüşünü değiştiren barok üslûpta bir kılıf içine ali-nan caminin bitişliğine yine aynı üslûpta büyük bir çan kulesi eklenmiştir. Kub-benin iç sathına ise Stefan Dorfmeister (ö. 1797) tarafından 1566 Sigetvar Sa-vaşı'nı tasvir eden fresko resimler ya-pılmıştır. 1910'da yeniden yapılan bazı değişiklik ve ilâvelerle kible duvarı yı-kılarak buraya dışarıya çıkıntılı bir koro kısmı eklenmiştir. 1960'tan sonra kili-se olarak ibadete kapatılan caminin mi-mari bakımdan incelenmesine girilerek eski camiye ait bünyesi kısım kısım mey-dana çıkarılmaya başlanmıştır. 1980'de, caminin aslı mimarisinden birçok unsur-lar veya bunların izleri bulunmuş, du-varların sıvaları raspa edilerek eski pen-cerelerin kemer ve çerçeveleri ortaya çı-